

Јасна Јовановић¹

ОШ „Душко Радовић“, Београд

Прегледни рад

Методика теорија и пракса 2/2022

УДК: : 37.018.2::371.386

371.386:159.9

Стр. 173–181

УЛОГА УЧИТЕЉА У ФОРМИРАЊУ САМОПОУЗДАЊА КОД УЧЕНИКА И ЗНАЧАЈ ПОРУКЕ „ТИ ВРЕДИШ“

Резиме: Самопоуздање се обликује и стиче већ од раног детињства и утиче на успех у школи, друштвене и породичне односе. Улога учитеља је веома значајана у формирању самопоуздања. Циљ рада је да учитељи схвате важност развоја самопоуздања код ученика, сагледају технике и начине за стицање самопоуздања које могу користити у свом раду као и да препознају сопствену „моћ“ за усађивање позитивног става о себи, код ученика. Тежња је усмерена на то како да учитељи изграде активан однос према ученицима различитог самопоуздања као и ка неговању поверења и комуникације. Учитељ може користити предложене идеје и подстицајне поруке у свакодневном раду са ученицима али и може увидети сопствене пропусте, недовољно залагање или занемаривање важности ове теме.

Кључне речи: учитељ, самопоуздање, ученик, подстицајне поруке, подршка ученику.

УВОД

Пре само неколико деценија било је присутно а често и одобравано телесно кажњавање, вербално понижавање, изузимање из групе као и јавно негативно етикетирање ученика. Последице таквог приступа далеко су озбиљније од очекивања и доводе до низа психичких поремећаја мањег или већег интензитета. Учитеља, који се диве методама средњег века, на срећу готово да нема а и дефинисањем јасних права ученика уследило је то да је примена таквих метода

---

¹ jasnav88@gmail.com

кажњива законом. Учесници у образовном процесу све су свеснији важности и значаја пружања подршке, подстицања и охрабривања ученика. Спремни су да се едукују како би овладали свим неопходним вештинама потребним за обављање квалитетног васпитно-образовног рада са децом. Читав низ одобрених програма и семинара сталног стручног усавршавања наставника, између осталог, посебну пажњу посвећују управо психолошким темама које се баве развојем самопоуздања код ученика. Многи од тих програма имају у својим називима речи попут оснаживање наставника; унапређивање; развијање; подршка; јачање; изградња и др. Учитељ дакле има могућности да стекне, уколико није имао одговарајуће вештине за развој самопоуздања код ученика, а затим да их примењује у свакодневном раду. Задатак сваког учитеља је да поред преношења знања утиче и на формирање ученика који су самостални, сигурни у своје вредности и вештине.

О САМОПОУЗДАЊУ

Још у XVIII веку француски мислилац и педагог Жан Жак Русо у својим делима говори да је дете чисто и неискварено и да се квари кроз контакте са одраслима. Он сматра да ако је касније човек „лош“, криви су средина и васпитање, јер нису дозволили да се у њему испољи оно што му је природа доделила. Русоове идеје иако нису прихваћене у потпуности ипак су имале значајну улогу у спознаји да је потребно проучавати природу детета. (Смиљанић и Толичич, 1980).

Самопоуздању кроз историју није придаван посебан нити директан значај већ се оно преплиће кроз разне области педагогије, социологије и психологије. Када је реч о самом појму самопоуздање, у домаћим академским чланцима постоји очигледан договор да се за овај појам користи термин *самойошйовање*, иако тај превод није најпрецизнији, јер се на тај начин наглашава емоционални, а занемарује онај аспект самопроцене који се односи на поуздање у сопствене способности и капацитете. Због тога се у литератури као синоним за овај појам користи и термин самопоуздање, који се исто дефинише као позитивно вредновање себе и веровање у сопствене способности (Стојановић 2016).

Самопоуздање није дато рођењем и биолошким наслеђем. Оно се стиче и развија као и друге способности попут ходања, говора, трчања итд. Човек у најранијем детињству формира особине, посматра односе међу људима, стиче вештине и знања. Дефиниција самопоуздања не постоји али најједноставније речено оно представља начин на који људи мисле о себи. Миљковић и Ријавец (2012) издвајају два различита типа самопоуздања: унутрашње и спољно. Унутрашње се односи на осећај и уверење да смо добри, да вредимо док се спољно односи на наше способности, вештине и на оно што можемо постићи.

Општи став је да свест о себи почиње у раном детињству, развија се током живота, утемељује али и мења услед разних утицаја и социјалног искуства. Ниво самопоуздања код деце може се препознати кроз њихово свакодневно понашање. Самопоуздано дете је углавном слободно, радознано, креативно, упорно док је несамопоуздано дете стидљиво, лако одустаје или је чак агресивно и љубоморно на другу децу. Када дете постигне успех или неуспех, оно до-

живљава емоције у складу са резултатом који постигне. Ниско самопоуздање јавља се када дете начини грешку након чега му се каже да је „лоша девојчица” или „лош дечак” и када оно то погрешно протумачи и доживи да је „лоше”, а у стварности су само његови поступци били „лоши”. „Лоше дете” не постоји. Једино „лоше” у сваком детету је недостатак свести о томе шта даје позитивне резултате (Anthony, 2003). Када дете научи неку нову вештину, на пример када научи да плива, вози бицикл, броји, сабира и слично, његово самопоуздање расте. Оно жели новонаучене вештине да показује изнова и изнова чекајући дивљење и похвале са друге стране. Док их изводи дете је насмејано, усхићено и задовољно. Наравно, након одређеног времена јавља се жеља за новим вештинама и деци тада треба створити подстицајно окружење и простор у којем их могу стицати.

На развој самопоуздања најгоре утичу обесхрабрујуће поруке попут „Ти то не знаш, ја ћу” као и застрашивање детета налик „Не можеш, пашћеш сигурно”. Уколико се детету отклоне све опасности које могу угрозити његову безбедност, дете треба пустити да истражује, открива, стиче нова искуства, вештине и тако развија самопоуздање. Разумљиво, неке врсте препрека морају да постоје јер када оне не би постојале до развоја и напретка никада не би ни дошло.

Аутори попут Миљковић и Ријавец (2012), сматрају да ништа не делује тако добро на развој самопоуздања као успех. Осећај самопоуздања је највећи када дете покуша учинити нешто што му је тешко, јако се око тога потруди и тада, након више покушаја, успе. Тада се јавља идеја: *Ако се заиста дојурдим, моју усјеији*. Због тога је важно омогућити деци да доживе успех и постављати им разне ситуације приликом којих ће они сами открити у чему су добри. Важно је да схвате да ће некада доживети и неуспех али да свакако морају да покушају да ураде оно што је задато да би доживели успех. Наравно родитељи и учитељи су ту како би пружили подстицај и охрабрење.

УЛОГА УЧИТЕЉА У РАЗВОЈУ САМОПОУЗДАЊА КОД УЧЕНИКА

*„Најважнији мотив за рад у школи, а и у живоју, јесте задовољство у раду, задовољство у његовом резултату и знање о вредности коју имај резултатима има за заједницу...
Познавао сам децу која су више волела школу него играчке.“*

Алберт Ајнштајн

Ово размишљање Ајнштајна указује на невероватну вредност учитељског позива и још значајнију чињеницу да су учитељи реализатори пријатне и подстицајне климе у учионици, стуб позитивно изграђених ставова, који су основа за даље образовање и функционисање у друштву. Први вајари дечијег самопоуздања и формирања слике о себи су свакако родитељи. Развој самопоуздања подложен је утицају особа из блиског окружења: баке, деке, рођаци, старија браћа и сестре. У предшколском узрасту васпитачи имају главну улогу а по поласку ученика у основну школу улога учитеља је кључна и изузетно значајна за формирање самопоуздања код деце. У прилог томе говори давно Квинтилијаново заговарање такозване *радосне настиа-*

ве. Да би се то постигло, Квинтилијан тражи, да се деца добро упознају и да им се индивидуално приступа, да се похваљују и активирају у настави на различите начине. Како би то било остварено учитељ пре свега треба да створи пријатно и сигурно окружење где ће фокус бити на подстицању и охрабривању ученика. Неким ученицима је потребно више времена покажу своје потенцијале, опробају се у неким активностима или да јавно говоре пред одељењем. Многа деца стоје са стране и посматрају остале уз повлачење и образложење да то не знају. Често се ученик ни не усуди да нешто проба и на тај начин избегава сваки изазов, заправо унапред сматра да није за то. Зато је улога учитеља да буде подршка ученику, да не етикетира ученика као повучено или стидљиво, да буде сигурна база када се повлачи али и да му нуди избор. Неопходно је да му да до знања да верује у њега и да су грешке нормална и пропратна појава. У тако формираном окружењу, ученик се осећа слободно и прихваћено да савладава препреке које уме и може уз онолики број покушаја који му је неопходан.

Код детета би требало развити и свест о томе да је и неуспех саставни део живота, али да сам по себи не значи да дете није довољно добро и покушати објаснити да некада мора доћи до неуспеха како би остварили успех, управо учећи на сопственим грешкама. Учитељ који ученике дочекује осмехом и топлим поздравом, створиће код ученика осећај сигурности као и слободе да уколико има неку несигурност, недоумицу, проблем и слично, потражи помоћ или савет управо од самог учитеља.

Јако је важно да се учитељ понаша подједнако према свим ученицима, да их прозива подједнако често и да им посвети приближно једнаку количину времена. Деца осете сваки вид издвајања, дискриминације као и учитељеву невербалну комуникацију. Уколико учитељи мање користе њихове идеје или их чешће критикују због нетачног одговора а ређе похваљују за добар одговор, ученик ће то приметити као и остали ученици у одељењу. Највећи проблем јесте у томе што се лош школски успех изједначава с лошом општом вредношћу ученика. Бити лош ученик имплицира и – бити лош човек. (Видовић и др., 2017).

Није ретко чути да родитељи али и учитељи упоређују децу и често наглашавају реченице попут : Како он то може а ти не?; Угледај се на њега, он је тако добар!; Благо његовим родитељима! и слично. Истина, ни родитељи а ни учитељи немају лошу намеру већ напротив, надају се да ће успех другог ученика подстаћи и остале да се труде више, али нажалост такав приступ може донети само више штете него користи. Након што и сами престану да користе такве методе учитељи ученика треба да науче да се упоређује само са самим собом. Наиме, какав год успех да оствари ученик, увек ће постојати неко ко је још бољи. Примери: Ако добије петицу из математике, постојаће ученик који је освојио прво место на такмичењу из математике; Ако је стигао први на циљ, његово време биће мање од оног ко је стигао први на претходној трци; Уколико је написао одличну песму, ипак је нека друга изашла у часопису којем је послата. Дакле, упоређивање са другима може донети само непријатна осећања као што су љубомора, завист, разочарање и има за последицу незадовољство и одустајање. Ученику треба објаснити да уколико је опет трећи на трци, ипак је постигао неки успех, време које је истрчао трку је краће него прошлог пута; уколико је добио четворку на контролној вежби из српског језика, ипак

је увидео да одређени део није добро савладао и на следећој вежби му се неће догодити иста грешка јер ће сада то научити. Тако дете схвата да је ипак постигло неки успех, не обесхрабрује се и наставља да стреми ка новом успеху.

Ауторка Мајер Хаузер (2012) сматра да је потребно детету дозволити, кад год је то могуће, да само доноси одлуке. Такође наглашава да је деци већ у раном периоду живота, потребно да ураде нешто сама, без помоћи одраслих. Одрасли често потцењују децу иако су дечје способности много веће него што могу да замисле. Учитељи могу током свакодневних активности препустити ученику: одабир боје маркера или креде за таблу; одлуку којим ће се писмом цело одељење писати тај час и слично. Ученик ће се осетити самостално и радносно што учествује, у њему наизглед, тако важним одлукама.

Учитељи могу да подстичу дечје самопоуздање на више начина: да деци стално дају могућности да се изражавају на различите начине; да никада не критикују детаље у дететовом понашању, ако то може да га прекине и узнемири у слободном изражавању; кад год је могуће, да охрабрују децу и да им се да подршка аплаузом од стране групе; да се укаже поштовање дечјим исказима тако што ће се редовно бележити и прикључивати осталим дечјим радовима; омогућити детету слободан избор; поштовати ритам и стил појединог детета у активностима; (Гера и Дотлић, 1996).

Подстицање самопоштовања се постиже таквим промишљањем и одмеравањем очекивања која се стављају пред дете да их оно може испунити и доживети успех (Гера и Дотлић, 1996). На основу овога учитељ може закључити да уколико детету постави превелики захтев који није у складу са његовим могућностима, врло лако може проузроковати очекивани неуспех који прати осећај незадовољства, туге и разочарања. Стога, учитељ мора строго водити рачуна при формирању циљева, вежби или захтева тако што прилагођава методологију и темпо рада који одговара напретку ученика јер нереално високи захтеви доводе до сигурног неуспеха.

Савремени школски систем усмерен је готово искључиво на когнитивни аспект образовања. Нагласак је на усвајању знања, док су афективна и социјална компонента углавном занемарене. Иако се наводи да је циљ образовања развијање зреле личности која је у стању да успостави добре односе с другим људима, то нигде није формално укључено у наставни план и програм. Истина је да не постоји ниједан конкретан наставни предмет који се бави оспособљавањем појединца односно ученика за правилно функционисање у наизглед уобичајеним ситуацијама и контролисању емоција у датом тренутку. Ефективни развој самопоуздања подразумева свакодневни рад у виду: вежби говора, социјалних игара, техника и стратегија савладавања емоција, активног учешћа у групној дискусији, изражавања свог става итд. Наравно, сваки учитељ тежи да кроз свакодневни рад са ученицима, кроз разне предмете, покуша да обједини наведене активности. Тако на пример на часовима српског језика подстиче: говорништво - дискусијама о ликовима из књижевних дела; јавно излагање - учењем рецитација или подели улога из обрађеног драмског текста. Учитељ кроз групни облик рада може подстицати сараднички дух од ученика, уважавање међусобних разлика као и јачање емоционалне стабилности ученика. Ученици током рада у групи наилазе на разне препреке, труде се да их

превазиђу заједничким снагама. На тај начин буде самопоуздање једни код других, пружају подршку, бодре једни друге и успешно превазилазе проблеме. Један од начина је и да учитељ искористи увођење пројектне наставе које је обезбедило простор за ослобађање од треме приликом јавног наступа управо кроз ученичко представљање презентација или направљеног задатог пројекта у групи или самостално.

Неки од корака које наводе Ријавец и Миљковић (2012), учитељи могу користити као смернице у развоју самопоздања код ученика:

- слушајте дете
- помозите детету да упозна себе
- често похваљујте дете
- водите рачуна како критикујете дечје поступке
- учите дете оптимизму
- омогућите детету доживљај успеха
- научите дете суочавању са неуспехом
- развијајте дечје социјалне вештине
- подстичите дечју асертивност
- научите дете доношењу одлука и решавању проблема
- научите дете контроли емоција
- помозите детету да се суочи са страхом

Ово су само предложена упутства која могу послужити као помоћ учитељу у васпитно-образовном раду. Он може покушати да неке од ових психолошких аспеката укључи на разне начине корелацијом различитих предмета испреплитаним широким спектом васпитних задатака.

ЗНАЧАЈ ПОРУКЕ „ТИ ВРЕДИШ“

„Деца коју шрећирамо као неуспешну још ово увек и јосијану неуспешна.“

Кенет Б. Кларк

Велики број деце у основну школу крене са већ формираним уверењима као што су: ја сам најгори, ја не знам то, мени ништа не иде, бићу последњи и слично. Врло је велика вероватноћа да му је блиско окружење (родитељи, васпитачи, рођаци и др.) формирало такво мишљење и пред учитељима је тада знатно тежи задатак, јер ученика треба да убеди да „вреди“ и да није све тако како му се чини. Васпитавање је увек био лакши процес од преваспитавања, а може се рећи да је врло слично и код развоја самопоуздања. Неоспорно је лакше развити самопоуздање код детета које није етикетирано као „лоше“ него код детета које је свакодневно добијало негативне критике на рачун своје личности и понашања. Увидевши мањак самопоуздања код одређеног ученика, учитељ примењује методе у виду похвала и свакодневним активностима, усмереним ка охрабривању, му шаље поруке: „Ти вредиш“, „Ти то можеш“, „Верујем у тебе“ и др. Ученик тада, по први пут, доживљава задовољство и радост која му прија и убрзо почиње да се

труди не би ли опет добио похвалу, добру оцену, аплауз од одељења, за одређени поступак, добро урађен задатак или за уложен труд.

Неопходно је да учитељ обави разговор са родитељима или старатељима и упути их на литературу и друге изворе едукације о развоју дечијег самопоуздања, као и да им да јасне савете у свакодневним активностима на који начин да се опходе према детету и које формулације да потпуно избаце из уобичајеног говора. Родитељи и учитељи морају функционисати као тим не би ли ефекат развоја самопоуздања био што бољи а напредак што бржи.

„Охрабрење је за дете оно што је вода за биљку“, написао је Рудолф Драјкурс. Он је свакако разумео значај подстицајних порука у развојном контексту. У настави учитељ може користити похвалу као веома корисно мотивационо средство. Лепе речи за дете које подстицајно делују на његово самопоштовање:

- Баш си добро започела! Сигурна сам да ће бити јако лепо кад завршиш!
- Потребна ми је твоја помоћ!
- Баш се види да си се трудио!
- Ја знам да ћеш ти успети!
- Погледај како си само напредовала! (Гера и Дотлић, 1996)

Ово су неке од формулација које учитељ врло лако може усвојити у свом свакодневном говору и кроз наставни рад учествовати у изградњи самопоуздања. Оваква метода не подразумева свакодневне похвале и подршку и онда када дете не чини никакве напоре или не улаже труд у раду. Учитељ тада мора посегнути и за другим методама како би дете мотивисао и покренуо. Ефекти критике су позитивни само онда када је примерена и усмерена на конкретно понашање. Критика која је усмерена на личност детета није добар избор јер ће оно усвојити етикету да је неуспешно и таквим критикама учитељ му управо шаље поруку „Ти не вредиш“. Ученик мора осетити да учитељ верује у њега и то да ће уз одговарајући труд и евентуалну помоћ осварити успех. Уколику примети сумњу код учитеља врло је вероватно да ученик неће ни покушати да уради одређени захтев или задатак који се очекује од њега, плашећи се неуспеха или негативне реакције учитеља. Видовић и др. разматрајући шта могу учинити наставници како „лошијим ученицима“ не би преносили очекивања неуспеха, већ да својим очекивањем успеха и њих подстакну, између осталог предлажу да је потребно таквом ученику омогућити јаван успех. То се може постићи тако што ће наставник повремено омогућити да управо „лошији ученици“ јавно постигну успех у неком задатку, притом потребно је пажљиво планирање, јер како наводи аутор уколико доживи неуспех пред свима то ће само појачати његов проблем. Наводи се да је добро искористити сваки специфичан таленат који ученик поседује, а онда ће и несумњиво остали ученици позитивно вредновати такво залагање. (Видовић и др., 2017)

Ученик се углавном понаша у складу са сликом о себи а посебно у складу са сликом коју учитељ има о њему. Интересантна је чињеница да уколико учитељ често негативно критикује ученика или га опомиње пред целим одељењем, ученици ће врло брзо преузети учитељев образац односа према том ученику. Током великог одмора, на часу, у међусобном дружењу, вршњаци ће користити идентичне фразе или опомене које користи учитељ. Ученик врло лако након

тога може бити уверен у то да га „другари не воле“. Код детета се тада развија осећај усамљености, одбачености који доводи до повлачења у себе, несигурности али и осећаја беса, љутње која може довести и до агресивног понашања детета. Та одговорност, у представљању добре слике детета, је најважнији задатак учитеља.

ЗАКЉУЧАК

Потреба за развојем самопоуздања код ученика простиче из чињенице да су савременом друштву потребни самостални, самопоуздани и сигурни људи спремни да откривају нове могућности, знања и вештине. Остаје отворено питање, да ли школа развија само когнитивне компетенције и да ли учитељ може самостално да процени када и како да користи одговарајуће начине за развој емоционалних и социјалних компетенција налик самопоуздању, које су од велике важности за будуће образовање, професионални и лични развој и живот генерално. Да ли развој самопоуздања код ученика, треба да буде у делатности савремене основне школе конкретним укључивањем одређених активности у план и програм или ће и даље зависити од добре воље учитеља свесних мање или више важности ових компетенција? Оно што је сигурно је то да ће сваки уложени труд учитеља у развој самопоуздања код ученика допринети унапређењу квалитета целокупног васпитно-образовног рада а несумњиво допринети стварању самосвесних и јаких личности спремних за суочавање са непријатним околностима или привременим неуспехом који могу да доживе. Несигурном ученику је потребна подршка и помоћ а на учитељу је да ли ће самопоуздање код њега развијати и јачати или напротив да ли ће својим негативним очекивањима усадити код ученика осећај ниже вредности и несигурности. Сигурном ученику је потребно омогућити начине за даљи развој али и усмеравати га на одговарајуће изворе за стицање пожељних вештина. Дакле учитељ ће схватити да је подједнако потребан и ученицима који имају самопоуздање и оним ученицима који га немају, само ће се разликовати начини на који ће им пружати подршку.

Литература

1. Anthony, R. (2003). *The ultimate secrets of total self-confidence*. Australia: Total Success Publishing Brisbane.
2. Видовић, В., и др. (2014). *Психологија образовања*. Београд: Klett. стр.101.;249.
3. Гера, И., Дотлић, Љ. (1996). *Приручник за ђодсџицање гечјеј самојошџовања*. Нови Сад: Издавачко предузеће Матице српске. стр.24.
4. Мајер-Нанзер, Н. (2012) *Samostalna deca su srećnija - pedagoški metod Marije Montesori*. Beograd: Laguna.
5. Миљковић, Д., Ријавец, М. (2012). *Боље биџи веџар нејо лисџи– џсихологија гечјеј самојоуздања*. Чачак: Легенда.

6. Смиљанић, В., Толичич, И. (1980). *Дечја психологија*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства. стр.6.
7. Stojanović, B. (2016) Savremeno predškolsko vaspitanje i obrazovanje: *Izazovi i dileme*, str. 53–67
doi: 159.922.74373.211.24:159.923.3159.923.2-053.4

Jasna Jovanović
Primary school “Dusko Radovic”, Belgrade

THE ROLE OF TEACHERS IN BUILDING STUDENTS’ CONFIDENCE
AND THE SIGNIFICANCE OF THE MESSAGE “YOU WORTH IT”

Summary: Self-confidence is shaped and acquired from early childhood and affects success in school, social and family relationships. The role of the teacher is very important in the formation of self-confidence. The goal of this work is for teachers to understand the importance of developing self-confidence in students, to see techniques and ways to gain self-confidence that they can use in their work, as well as to recognize their own “power” for instilling a positive attitude in students about themselves. The work focuses on how teachers can build an active relationship with students with varying levels of self-confidence and foster trust and communication. The teacher can use the suggested ideas and motivational messages in his daily work with students, but he can also see his own mistakes, insufficient commitment or neglect of the importance of this topic.

Key words: teacher, self-confidence, student, motivational messages, student support.

Раг примљен: 28. 9. 2022. / Раг прихваћен: 24. 11. 2022.